راه‌اندازی قطار گردشگری در مسیر خانه کودکی شهید مدرس

۱۰ آذر، سالروز شهادت آیت‌ا... سیدحسن مدرس بود. ما هم می‌دانیم دو روز از این تاریخ گذشته، اما در این روز اخبار خوبی شنیدیم که قرار است در آینده رقم بخورد. یك خبر این‌که عملیات بازسازی و مرمت خانه مادری شهید مدرس در شهر زواره هم‌اکنون آغاز شده و ظاهرا قرار است این خانه هم به فهرست آثار و جاذبه‌های گردشگری کشورمان بپیوندد. خانه سیدسالار که به خانه کودکی مدرس شهره است و به جد مادری وی تعلق داشته، در محله دشت زواره قرار دارد و توسط یکی از دوستداران شهید مدرس خریداری شده که برای بازسازی و احیای این بنا اقدام کرده است. اما خبر دیگر راه‌اندازی قطار گردشگری به سمت زواره است. این قطار در سالروز شهادت مدرس گردشگران و علاقه‌مندان به این نماینده عالم و شجاع و مبارز را به زواره رساند تا بازدیدی از خانه کودکی شهید مدرس و آثار تاریخی این شهر داشته باشند، قرار است از اول دی ماه هر هفته روزهای جمعه از تهران به زواره عزیمت کند./ جام جم

میراث فرهنگی

طنین موسیقی اقوام ایرانی در پایتخت

اگر اهل ایرانگردی باشید، یا حتی فرصت ایرانگردی هم پیدا نکرده اید، اما جاذبه‌های گردشگری کشورمان برایتان جذاب است، حتما می‌دانید در کنار انبوهی از آثار و جاذبه‌های تاریخی و طبیعی که بخش زیادی از زیبایی‌های بصری و هویتی ایران را رقم زده‌اند، جلوه‌های فرهنگی دیگری هم وجود دارد که حلقه جاذبه‌های گردشگری را کامل می‌کند؛ جاذبه‌های فرهنگی از نوع آیین‌ها، آواها، نواها، آداب و رسوم هر منطقه و هر قوم و طایفه که در این میان آواها و نواهایش، سهمی در چشاندن زیبایی فرهنگ شنیداری ایرانی از طریق موسیقی ایرانی و نواحی به گوش زیباپسندمان دارد.

موسیقی نواحی ایران، تقریبا در تمام پهنه سرزمین‌مان گسترانیده شده و اگر بخواهید با موسیقی اصیل هر ناحیه آشنا شوید، لازم است سفری به آن ناحیه کرده، بنشینید پای ساز و آواز پیران و پیشکسوتان موسیقی تا گوشتان دلی از عزا درآورد و وجودتان غرق در شور و شادی و لذت شود. اما خبر خوشی در این ستون برایتان داریم و آن این‌که می‌توانید بدون رنج سفر، پای ساز و آواز بسیاری از استادان موسیقی نواحی ایران در همین تهران بنشینید. ماجرا هم از این قرار است که پنجمین دوره جشنواره موسیقی از شامگاه جمعه ۹ آذر در تالار رودکی آغاز به کار کرده و قرار است تا فردا (سه‌شنبه) قطعات متنوعی از موسیقی اقوام مختلف توسط هنرمندانی از برخی استان‌ها در این تالار اجرا شود. اتفاق خوب دیگر در زمینه موسیقی، ثبت ملی «نواختن پیانوی ایرانی شیوه استاد جواد معروفی و هنر ساختن و نواختن رباب» است. «پرونده مذکور توسط تعدادی از شاگردان استاد معروفی و هنرجویان آنها تهیه و تدوین شده بود که در جلسه کمیته ثبت میراث فرهنگی مطرح، تایید و ثبت شد.»/ جام جم

گزارش جام جم از روند مرمت مقبره چهارمنار تبریز

سهم چهارمنار از رویداد تبریز ۲۰۱۸

سعیده دلال علیپور
جام جم

نمی‌شود به تبریز رفت و بازارش را ندید و در آن پرسه نزد؛ بزرگ‌ترین بازار سرپوشیده جهان که در فهرست جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. بازاری با دالان‌ها، تیمچه‌ها، سراها و کاروانسراها و البته مساجد و مدارس دینی بسیار؛ از جمله مقبره امیرمولا که به مقبره چهارمنار معروف و به زبان آذری دؤرد قبیرلر گفته می‌شود. این امامزاده در محله راسته کوچه تبریز، در انتهای مسجد جامع واقع شده و از سمت راست به بازار قدیمی تبریز و از سمت چپ به بازار مشروطه راه دارد. این بنا میان دو مسجد «شیخ» از قدیمی‌ترین مساجد تبریز و مسجد «چهار قبرها» که به تازگی احداث شده، قرار گرفته است. این گنبد مقبره که یادگار به جای مانده از دوران ایلخانی، سلجوقی، صفوی و قاجار است، به همراه مسجد جامع تبریز، یکی از فاکتورهای اصلی ثبت جهانی بازار تبریز بود و از جمله جاذبه‌های ارزشمند و دیدنی این شهر تا آنجا که نمی‌شود به تبریز رفت و بازارش را دید و مقبره چهارمنارش را جا انداخت؛ آن هم حالا که مراحل پایانی مرمتش در حال طی شدن است.

اگر به تبریز رفتید حتما به بازار سرپوشیده آن که بزرگترین بازار سرپوشیده دنیاست و ثبت جهانی شده سری بزنید و در این بازار سراغ مقبره امیرمولا معروف به چهارمنار را بگیرید؛ بنایی با معماری زیبا متعلق به چهار دوره ایلخانی، سلجوقی و قاجار

مقبره امیرمولا، مقبره امیر و هسودان روادی و امیرمحمد (مملان) روادی، بقاعی کم‌نظیر و بجامانده از دوره سلجوقی‌اند که در دوره‌های بعد، خصوصاً در دوره صفوی و قاجار و بعد از زلزله‌های مختلف تبریز، بازسازی شده‌اند. البته در منابع اخیر به حضور مزار سیدی بزرگوار در محدوده این مجموعه نیز اشاره شده و احتمال می‌دهند به شرف عزت آن بزرگوار، گنبد مقبره امیر و هسودان و امیر محمد روادی در این محوطه ساخته شده باشد. نام محله چارمنار یا چهارمنار کمتر به گوش مردم شهر رسیده، زیرا کوی و برزن این محله در حاشیه و محدوده قسمت شمالی بازار بزرگ تبریز قرار دارد و در ساعات غیر بازار، چندان رونقی ندارد. در حال حاضر می‌توانیم محله چارمنار یا چهار منار قدیم را با وضع فعلی تبریز این چنین مقایسه کنیم که شمال این محله، مسیر رودخانه مهران‌رود (میدان چایی)، بخش غربی آن محله راسته کوچه و مسجد جامع، قسمت شرقی آن دارایی و بخش جنوبی آن، بخش مرکزی بازار تا محدوده مسجد مقبره است و قسمت اعظم این محله را مجموعه بازار بزرگ تبریز فراگرفته و ساکنان این محله اغلب بازرگانان و توانگران و از بزرگان شهر بوده‌اند و دلیل نامگذاری این محله نیز وجود چهار مناره بلند در روزگاران پیشین در گوشه و کنار این قسمت از شهر تبریز بوده است.

پایان مرمت تا پایان سال در صورت تامین اعتبار

بخش عمده مجموعه تاریخی بازار تبریز به‌علت اهمیت این بنا در تمام اسناد و نقشه‌های دوره‌های مختلف تاریخی چند صد سال گذشته، با نام محله چهارمنار ثبت شده است. این بنا و مجموعه محوطه آن که شامل این گنبد مقبره و گنبد مقبره‌ای دیگر و فضاهای جنبی آن در بخش شمالی حیاط است، در سال ۱۳۸۵ به ثبت ملی رسید؛ با این حال در سال‌های گذشته، آن‌گونه که مسؤولان امر می‌گفتند، به دلایلی چون کمبود اعتبار، اقدامات مرمتی آن نیمه‌کاره رها شد و وضعیت بسیار نامطلوبی داشت. تا این‌که رویداد تبریز ۲۰۱۸ و میزبانی این کلانشهر از گردشگران کشورهای اسلامی، به داد این بنا رسید و بهانه‌ای شد تا سال گذشته، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی، این اثر تاریخی را جزو اولویت‌های مرمتی خود قرار دهد. مرمت آغاز شد و حالا که کمتر از دو ماه تا پایان این میزبانی باقی مانده است، فقط مرمت مقبره آن به اتمام رسیده و به گفته کارشناسان، عملیات بهسازی و ساماندهی محوطه بیرونی مقبره در صورت تخصیص کامل اعتبار تا پایان امسال به پایان خواهد رسید.

مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری آذربایجان شرقی در توضیح روند فعالیت‌های مرمتی به جام جم می‌گوید: «به‌خاطر اهمیت موضوع و سایت‌های موجود در آن، سعی می‌کنیم عملیات مرمت را قدم به قدم انجام دهیم.» مرتضی آبدار افزود: «مرمت گنبد مقبره در مدت حدود چهار ماه به اتمام رسیده و ساماندهی محوطه به مناقصه گذاشته و در صورت تامین اعتبار، سعی می‌کنیم تا پایان سال یا حداکثر پایان سال مالی جاری، پرونده ساماندهی محوطه را نیز ببندیم؛ البته با توجه به این‌که این محوطه دارای چنددوره تاریخی است، باید در عین توجه به بحث ساماندهی، مراقب لایه‌های تاریخی هم باشیم.» این بنای بسیار باارزش که بخش پایین دست و سکوی آن مربوط به حدود سال ۴۵۰ هجری قمری است، در دوره صفوی بازسازی و تزئیناتی از کاشی معرق الحاقی نیز در دوره ایلخانی به آن الحاق شده است. در زلزله سال ۱۱۹۴ هجری قمری، گنبد مقبره فرو ریخته و پس از آن در دوره قاجار، عرقچینی بدون گریو روی بخش‌هایی از آن اجرا شده است.

استفاده از ایزوگام در مرمت صحت ندارد!

چندی پیش مدیر پایگاه میراث جهانی بازار تبریز از ادامه مراحل مرمت چهارمنار تبریز، طبق مستندات تاریخی و با استفاده از مصالح منطبق با علم نانو خبر داده بود. حسین اسمعیلی با اشاره به اهمیت طرح مرمت و بازسازی مجموعه تاریخی «چهارمنار تبریز» گفته بود: بنای چهارمنار تبریز، بنا به قدمت و اهمیت اثر از جمله مهم‌ترین طرح‌های مرمتی معاونت میراث فرهنگی است که با نظارت نیروی فنی و متخصص در حال اجراست. او در ادامه با اشاره به اهم اقدامات مرمتی در این بنا افزوده بود: در مراحل اجرایی مرمت چهارمنار، مرمت جداره خارجی گنبد مقبره صفوی از پوشش حفاظتی همخوان با محیط، متشکل از پوشش حفاظتی الیافی نانو تشکیل یافته که پس از اتمام آن، لایه نهایی کاهگلی مطالعه‌شده، طبق علم نانو با در نظر گرفتن امکان تبادل هوا بین لایه داخلی و خارجی، گنبد را پوشش خواهد داد. اسمعیلی همچنین در واکنش به خبرهایی مبنی بر استفاده از ایزوگام در مرمت لایه‌های یاد شده این‌گونه پاسخ داده و گفته بود: به هیچ عنوان از لایه‌های غیر قابل نفوذ مانند ایزوگام استفاده نشده و با توجه به این‌که مرمت بناهای تاریخی امری تخصصی و حرفه‌ای است، استفاده از ملزومات مرمتی با مطالعه و طبق مستندات تاریخی لحاظ می‌شود؛ بنابراین مطالبی مبنی بر استفاده از لایه‌های غیر قابل نفوذ مانند ایزوگام نادرست بوده و صحت ندارد.

طراح: بیژن گورانی

جدول شماره ۵۲۶۲

افقی: ۱) برنامه فوتبالی پر مخاطب شبکه سه سیما- نزدیکی به خداوند - مرتع ۲) از برنامه‌های در حال پخش شبکه نسیم سیما که مفهوم جدیدی از نگاه به زندگی را در ذهن مخاطب ایجاد می‌کند - عفونت دهان شیرخواران ۳) عبادت‌کننده - گروه انسان‌ها - صومعه ۴) فرومایه - همسر گزیدن - از اجزای سالاد ۵) ذره‌ای داخل اتم - چند نکته - رمق آخر ۶) تکرار حرفی - صمغ برخی درختان - نفت دریای شمال ۷) پدر و مادرها - به ذهن افکندن - کفش قدیمی ۸) سرپرست - واحد اندازه‌گیری سطح - قیمت ۹) محل آموزش اسب‌سواری - بسیار بخشنده - وقار ۱۰) بچه سگ - جاهل - سودای ناله ۱۱) تردید - زبان و خط لاتین - وسیله بالارفتن ۱۲) ضروری - همراه وعده - بازای ... ناز با دل من بساز ۱۳) رونوشت - سریع - همسایه تبریز ۱۴) خودروی باربری - سرمربی تیم فوتبال نساجی مازندران ۱۵) بدبخت و بیچاره - از ارتفاعات کرمانشاه - حشره چسبنده.

عمودی: ۱) مخفی - نوعی گاو با شاخ‌های بلند - جغد ۲) صدای زنبور - کشوری در جنوب غربی آفریقا - گرز آهنین ۳) آش هفت دانه - نرمی و روانی - اکنون ۴) حقیقی و واقعی - هیات منصفه - پایان‌نامه ۵) پاکی - پسر گودرز در شاهنامه - زیلوباف ۶) دستگاهی برای انجام واکنش‌های هسته‌ای - تصور و خیال - پول ۷ - کافی - پیل الکتریکی - واحد پول یونان ۸) باقی‌مانده - کشور هیتلر - خوشگذران ۹) ظرف آزمایشگاهی - ذبح در راه خدا - مادر لر ۱۰) تعداد نامعلوم - گوشت به سیخ کشیده شده - بسیار محبوب و گرامی ۱۱ - حیله‌گر - ستون - تخته هالتر ۱۲) نوشیدنی حیات‌بخش - الهه اندیشه و هنر - توتون قلیان ۱۳) پودر - بازی قهوه‌خانه‌ای قدیم - خانه محقر ۱۴) تریاك - عنوان - اشاره به دور ۱۵) رخنه‌گر اینترنتی - مخلوط شده - هجوم.

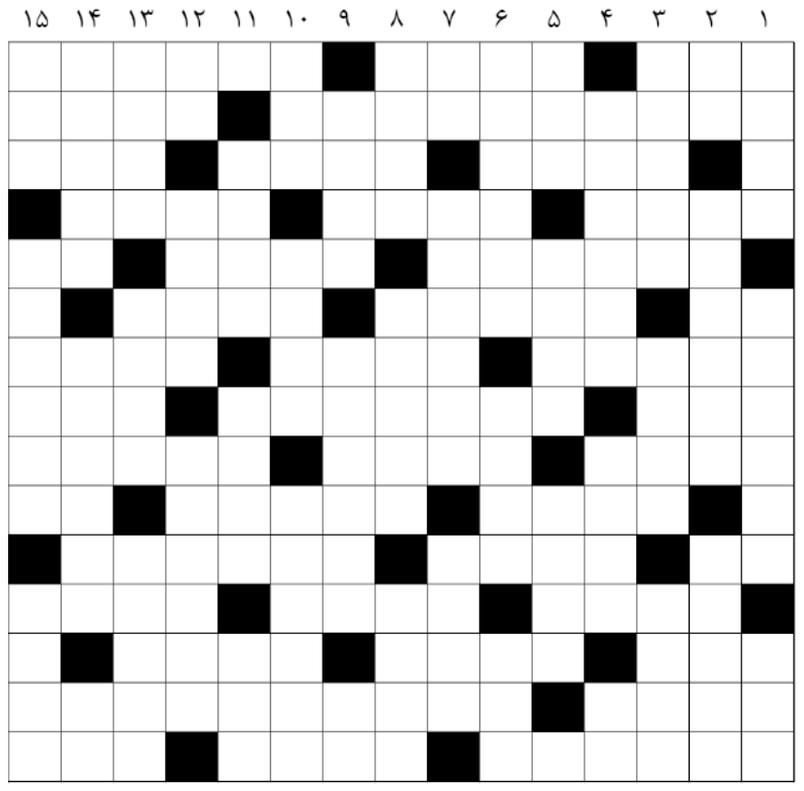

جدول ۵۲۶۲ ویژه

افقی: ۱) سنت و آیین - ریز نمرات - هنرپیشه ۲) کارگردان نامی موج نوی سینمای فرانسه و خالق از نفس افتاده - مژده ۳) نگهبان - لباس تشریفاتی - شیرینی لوله‌ای - پنبه‌زن - جنگ و پیکار ۱۳) ثروتمند - میان تهی - حلال رنگ ۱۴) سخن گفتن - اثری به قلم ژان پل سارتر، نویسنده فرانسوی ۱۵) لرزه - از زنان اساطیری یونان - قومی ایرانی.

عمودی: ۱) برنامه غذایی خاص برای بهبود بیماری - کینه‌توزی - دومین حرف یونانی ۲) پسوند شباهت - استخوان جمجمه - نوعی بیسکوییت ساده ۳) گمراه - بی‌صدایی - رمانی نوشته شارلوت برونته ۴) قند شیر - کاشف سیاره اورانوس - حرف همراهی عرب ۵) مو طلایی - آماده - بی‌نظیر ۶) واکنش یك ماده با اکسیژن - ستارگان - پرش تند ۷) جوی خون - نام اسب زورو - سیاره زهره ۸) آرامگاه - مالی که متهم برای آزادی نزد دادگاه به رهن می‌گذارد - از ابزار قالی بافی ۹) اقیانوس کبیر - درختچه‌ای در مناطق گرمسیری - پهلوان ۱۰) تیز و برنده - برای این‌که - نوعی نان قطور ۱۱) عقرب - نان نازك - شهری در آلمان ۱۲) چادر به سر - محکم و استوار - ایده‌آل ۱۳) پیامبر خوش سیما - روز عرب - بلندترین قله دنیا ۱۴) نوعی مرغابی آب شیرین - نوعی باز شکاری - لنگه بار ۱۵) مقام و رتبه - عاشق و شیدا - اثر موسیقایی برای دو تکنواز.

حل جدول عادی شماره ۵۲۶۱

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ص	ب	ح	ت	و	ن	ا	پ	ا	■	ا	ت	خ	ا	ذ
۲	د	ا	ر	پ	ا	ر	س	ا	■	پ	ا	ت	ک	م	ل
۳	ک	ا	ر	ا	■	س	ی	ن	م	ا	■	ا	س	ن	■
۴	ف	و	ر	ه	ن	د	■	ر	د	ا	ب	ر	ا	ی	■
۵	ا	■	ت	و	چ	ا	ل	■	ا	ل	ف	ت	■	ل	ت
۶	ر	م	■	ا	ه	م	ی	ت	■	ک	ی	و	ت	و	■
۷	ا	س	م	■	ر	ا	و	ه	■	ل	ن	ا	ن	ج	ا
۸	ب	ل	د	■	چ	ه	ل	ت	ی	ک	ه	■	ا	د	ا
۹	ی	م	ا	ن	ی	■	ی	و	ا	ن	■	ک	ر	و	ن
۱۰	■	ب	ح	ی	ر	ا	■	ن	ه	ا	ی	ت	■	ر	ا
۱۱	د	ن	■	م	ه	ل	ک	■	و	ی	ر	ا	ن	■	و
۱۲	ر	غ	ش	ه	■	ک	ل	ب	■	ه	م	ب	ر	گ	ر
۱۳	س	ق	ا	■	ا	ل	ی	ا	ف	■	ل	ی	م	ا	■
۱۴	ت	ی	م	ف	و	■	پ	و	ر	ت	و	■	ا	م	ر
۱۵	ه	ل	ه	ل	ه	■	س	ر	ش	ن	ت	ن	ل	ت	ه

حل جدول ویژه شماره ۵۲۶۱

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ه	ض	م	■	س	ن	ک	و	پ	■	س	ن	گ	پ	ا
۲	ش	ر	ح	■	ک	ل	ا	ق	ا	■	د	ا	د	ا	ش
۳	■	ا	س	ی	د	■	ت	ف	س	ی	ر	■	ا	ی	ا
۴	ا	ب	و	خ	ا	ک	■	ه	و	و	■	س	ر	ی	ع
۵	ز	■	ب	د	ن	ا	م	■	ز	ک	ی	ل	■	ز	ه
۶	و	ی	■	ا	ی	ش	ا	ن	■	ا	ل	و	ا	ط	■
۷	ر	ک	ی	ن	■	ک	ر	ی	ه	■	خ	ل	ی	ل	ی
۸	ی	س	ر	■	خ	ی	ا	ل	ا	ت	ی	■	و	ا	و
۹	ت	ب	ا	د	ل	■	ل	ب	ی	ک	■	ب	ا	ی	ن
۱۰	■	د	ق	ا	ی	ق	■	ک	ن	ی	س	ه	■	ی	ی
۱۱	ب	ک	■	خ	ج	ن	د	■	ه	د	ا	ی	ت	■	د
۱۲	ا	ل	ک	ل	■	و	و	ل	■	ه	ز	ا	ر	ت	و
۱۳	ر	ی	ا	■	ا	ت	ل	ا	ف	■	ن	ر	م	ش	■
۱۴	و	ا	د	ا	ر	■	ا	م	ر	و	د	■	و	ر	ق
۱۵	ت	س	و	ی	ه	■	ب	ا	ط	ل	ه	■	س	ف	ر

تقویت گردشگری گیلان با میراث سردار جنگل

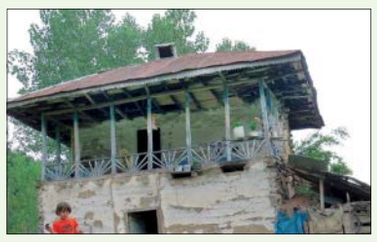

پاییز که به انتها و آذرماهش می‌رسد، طبیعت گیلان حال و هوای غریبی می‌گیرد؛ حال و هوای مردی که عاشق بود، عاشق سرزمینش، مردمش و دین و هویت و تاریخش؛ حال و هوای مردی که یك روز سرد پاییزی، باد او را با خود به بهشت برد و عطر نامش را در سراسر خطه گیلان پراکند. ۱۱ آذرماه ۱۳۰۰ میرزا کوچك خان جنگلی، اسطوره مبارزه مردم گیلان، همو که بیشتر ما ایرانیان با تماشای سریال کوچك جنگلی در دهه ۶۰ به کارگردانی بهروز افخمی، تازه به نوعی با وی و ابعاد زندگی و قیامش آشنا شدیم، به شهادت رسید. سالروز شهادت میرزاکوچك جنگلی به گزارش مهر، حالا علاوه بر ایجاد فرصتی مناسب برای واکاوی و بازخوانی این نهضت، می‌تواند زمینه‌ساز تقویت گردشگری تاریخی گیلان با معرفی بناهای به‌جا مانده از آن دوران شود. البته سال گذشته برای نخستین بار تور تاریخی جنبش جنگل با هدف معرفی این مکان‌ها برگزار شد.

باغ تاریخی سبزه میدان

باغ تاریخی سبزه میدان، از معدود میادین شهر رشت است که در توسعه شهری ابعاد آن تغییر نیافته و ۲۴ خرداد ۱۳۹۰ در فهرست بناهای میراثی کشور به ثبت رسید. پیشینه ساخت این باغ به دوره ناصرالدین شاه قاجار می‌رسد، زمانی که محمدقاسم خان والی، حاکم وقت گیلان، این باغ را برای تجمعات و تفریحات مردم رشت ساخت. شاید مهم‌ترین واقعه در این باغ قرائت اعلامیه نخستین جمهوری آسیایی بود که پس از پیروزی میرزاکوچك جنگلی و آمدنش به رشت رخ داد.

خانه میرزاکوچك جنگلی در استادسرا

خانه میرزاکوچك جنگلی، هرچند امروز جزو یکی از مراکز دیدنی شهر رشت است، ولی تا دو دهه پیش مخروبه‌ای بیش نبود و در زمان فعالیت اولین دوره شورای شهر رشت و در زمان شهرداری مرتضی شگفت و کمك‌های مردمی، بازسازی و از نو ساخته شد. حالا این خانه بخشی از هویت جدانشدنی استان گیلان است و پس از احیا، بلافاصله در ۲۷ اسفند ۱۳۸۶ در فهرست آثار ملی کشور به شماره ۲۲۵۰۸ و فهرست بناهای میراثی کشور به ثبت رسید.

نخستین میعادگاه آغاز جنبش جنگل

روستای شیخ محله، آبادی‌ای از دهستان هندخاله از بخش تولم از توابع شهرستان صومعه سراست. این روستا نخستین مکانی بود که میرزا کوچك، دکتر حشمت طالقانی، یك نفر تفنگساز و چهارنفر همراه، شبانه از رشت فرار کرده و به این روستا می‌آیند. تنها یادمان موجود در این روستا تندیس میرزا کوچك است که در سال ۹۳ و همزمان با صدمین سال انقلاب جنبش جنگل به همت مجمع اسلامی فرهنگیان گیلان ساخته شد.

دفتر نشریه جنبش جنگل

دهستان کسما، در دوران مشروطه و جنبش جنگل خدمات قابل توجهی ارائه کرده است و اگر امروز این دهستان جزو شهرستان صومعه‌سرا است، ولی در آن دوران بزرگ‌تر و معروف‌تر از صومعه سرا بود. کسما، خاطرات زیادی از جنبش جنگل دارد زیرا شکل‌گیری و قدرت گرفتن جنگلیان از همین دهستان بود.

گوراب زرمیخ و بقایای مدرسه نظام

گوراب زرمیخ در بخش میرزاکوچك جنگلی و در شهرستان صومعه سرا قرار دارد. دومین پایگاه مهم جنگلیان در دو سال نخست فعالیت، گوراب‌زرمیخ بود. به دلیل نزدیکی این دو مکان به هم امکان تردد سران جنگل بین گوراب زرمیخ، کسما و فومنات فراهم شد. آن‌گونه که مورخان نوشته‌اند، بسیاری از دیدارهای میرزاکوچك با سران دولتی و حتی سفرای روس و انگلیس در گوراب زرمیخ اتفاق افتاده است.

ماسوله، رودخان و مقر حسن‌خان

منطقه آلیان خاطرات زیادی از جنبش جنگل دارد. بویژه در دو سال آخر نهضت. این محدوده از ماکلوان تا روستاهای کیش‌دره، زیده و میان‌رز، مقرخان و مورد اعتماد مردم این محدوده یعنی حسن خان آلیانی معروف به معین‌الرعایا بود. از نکات جالب توجه وجود جاده فرعی است که جنگلیان برای اتصال کسما به سمت ماکلوان و ماسوله ساختند. خوشبختانه این جاده در مسیر کانال هنوز موجود است.

کیش‌دره؛ کارگاه اسلحه‌سازی

عمارت دیگر معین‌الرعایا در کیش‌دره و زادگاه حسن‌خان بود و خانواده‌اش هم در یك عمارت دوطبقه و باغ بزرگ ساکن بودند. سال آخر نهضت جنگل، میرزا کوچك، گائوك آلمانی و یان کولارژ مامور اسلحه میرزا در کیش‌دره مستقر بودند و آن‌گونه که این تکنیسین چك تبار نوشته، اسلحه‌های جنگلیان را در کوه‌ها و جنگل‌های اطراف کیش‌دره پنهان کرده بودند.

روستای میان‌رز؛ پناهگاه میرزا

روستای میان‌رز، یکی از روستاهای کوهستانی بخش آلیان شهرستان فومن است که زیر نفوذ معین‌الرعایا بود. به تصریح برخی از مورخان، دوهفته منتهی به پایان جنبش جنگل، میرزا و سفیر آلمانی تبارش یعنی گائوك در این روستا و در خانه کربلایی ابراهیم میان‌رزی، بزرگ محله پنهان بودند.

گورستان سلیمانداراب، مدفن میرزا

وقتی ۱۱ آذر ۱۳۰۰ میرزا کوچك در گردنه گدوك یخ زد، سر وی را برای ارسال به تهران جدا کردند. بعدها سر میرزا در چهارراه حسن‌آباد تهران به خاك سپرده شد؛ مکانی که امروز ایستگاه آتش‌نشانی محدوده است و بدن میرزا را در روستای خانقاه به خاك سپردند. بعد از کودتای شهریور ۱۳۲۰ که به استعفای نخستین شاه پهلوی منجر شد، دقیقا ۲۰ سال طول کشید تا بدن میرزا را از روستای خانقاه به سلیمانداراب منتقل کنند و بعدها سر میرزا را نیز در سکوت از تهران به سلیمانداراب بازگرداندند.